

PRAVNI POGLED NA DELOVANJE DRUŠTVA

ALENKA OVEN

Ob proučevanju statističnih podatkov lahko ugotovimo, da se je razvoj nepridobitnih dejavnosti v obliki društev močno povečal. Porast je opazen predvsem po letu 1991, saj naj bi se število delujočih društev podvojilo. Za primerjavo naj navedem, da je bilo leta 1980 v Sloveniji registriranih 8.446 društev, danes se številka giblje okrog 21.000. Največ društev je registriranih na področju športa, kulture, poklicnega in stanovskega združevanja in društev na področju požarne varnosti (gasilska društva). Ta podatek ne preseneča, saj so bile že v preteklosti to dejavnosti, ki so ljudi najbolj zblíževale. Sprva sicer bolj v obliki druženja, kasneje pa vedno bolj v oblikah, kjer so bile naloge in zadolžitve razdeljene na posamezne člane, kar je seveda privedlo do današnje oblike delovanja društva, kjer imamo predstavnike društva - predsednika in odbore. So pa društva, vsaj v večini primerov, ohranila prvotne statusne oblike. Še vedno so neke vrste organizacije, kjer delovanje temelji na prostovoljnem delu. Podatki kažejo, da kar 82 odstotkov društev nima zaposlenih in da prostovoljci opravijo (pohvalno) v povprečju približno prek 140 ur mesečno. Skupno število zaposlenih v društvih je v letu 2004 znašalo zgolj 3.954 delavcev in še to večinoma v tistih, ki delujejo na področju socialnega varstva (razna invalidska in dobrodelna društva), zato je tudi odstotek zaposlenih tu največji. Tovrstnih društev je sorazmerno malo, a dobivajo največjo finančno podporo, predvsem s strani države (loterijska sredstva, prostovoljni prispevki itd.), zato morda ta odstotek tudi ni tako presenetljiv. Je pa ravno porast društev in vedno večje število zaposlenih v njih privedlo do tega, da je bilo potrebno zakonodajo na tem področju temeljiteje proučiti in postaviti temelje za večji nadzor nad delovanjem društev v prihodnje.

Zakon o društvih (ZDru-1) v 1. členu navaja definicijo društva kot samostojno in nepridobitno združenje, ki ga ustanoviteljice oziroma ustanovitelji, skladno s tem zakonom, ustanovijo zaradi uresničevanja skupnih interesov. Društvo mora pri svojem delu temeljiti na treh temeljnih načelih - načelu samostojnosti, nepridobitnosti in načelu javnosti. Mislim, da načela samostojnosti ni potrebno posebej razčlenjevati. Morda le opozorilo, da to načelo ne zagotavlja društvom popolne in absolutne svobode pri ustanavljanju in delovanju. Ustanovitelji posameznega društva se morajo držati zakonsko določenih pogojev in omejitev, predvsem takrat, kadar bi bil lahko namen, cilj ali morda celo (celotna) dejavnost društva prepovedana. Načelo samostojnosti je zakonsko omejeno tudi v 37. členu, kjer društvo lahko preneha samo po volji članov, s spojitvijo z drugimi društvi, s pripojitvijo k druge-

mu društvu, s stečajem, na podlagi sodne odločbe o prepovedi delovanja ali po samem zakonu, ne pa kadarkoli ali celo morda po samovolji predstavnika društva.

Načelo javnosti pomeni, da je zakonsko določena pravica do pravočasne in natančne informacije članom, obvestila o raznih sestankih, predvsem pa pravica članov, da lahko član kadarkoli vpogleda v finančno poslovanje društva, blagajnik pa mu mora to omogočiti. Poudarjam potrebo, da predvsem predstavniki društev (predsedniki) pazijo na morebitne zlorabe tovrstnih vpogledov v finančno poslovanje. Vsak član mora dokazati interes vpogleda, prav tako pa mora biti obveščen o tajnosti podatkov. Potrebno se je zavedati, da javnost delovanja društev v določeni meri zagotavlja že sam zakon, kajti v trenutku, ko se to vpiše v register, so podatki javni. To pomeni, da lahko vsakdo vpogleda v statut (drugega) društva, ki ga imajo sodišča v zbirki listin registra društva. Pri samem načelu javnosti bi rada opozorila še na nekaj, kjer največkrat prihaja do zlorab. Pravno je pravica do zasebnosti in s tem varovanja osebnih podatkov članov in nenazadnje celotnega društva močnejša od načela javnosti. Osebo ne podpiram laičnega zbiranja in morebitne nestrokovne obdelave podatkov. Večina društev ob včlanitvi novega člana zahteva od posameznikov izpolnitev pristopne izjave, kjer je poleg osnovnih podatkov (imena in priimka), potrebno napisati še matično ali celo davčno številko. Navidez so morda to čisto nepomembni ali celo vsakodnevni podatki, a predmet obdelave so lahko le na podlagi osebne privolitve posameznega člana. Zato je na pristopni izjavi potrebno člana obvestiti, da se njegovi podatki uporabljajo izključno za obdelavo podatkov, ki jih rabi društvo, vsak član pa se mora s tem pisno strinjati, kajti Zakon o varstvu osebnih podatkov¹ daje večje varstvo posameznim članom kot društvu, ki take podatke vodi. Zato tudi ni dovoljeno tovrstnih podatkov posredovati drugim, če član izrecno pisno ne privoli. Zelo pogosti so namreč primeri, ko nekdo pokliče v društvo in zahteva kontaktne podatke o članu (na primer telefonske številke). Na to opozarjam predvsem zato, ker je sproženih vedno več tožb proti društvom zaradi zlorabe osebnih podatkov.

Vedno bolj pa opažam, da odgovornim v društvih ni povsem jasen pojem nepridobitnosti. 3. odstavek 1. člena ZDru-1 pravi, da namen ustanovitve in delovanja društva ni pridobivanje dobička. Presežke prihodkov nad odhodki iz vseh dejavnosti in drugih virov društvo trajno namenja za uresničevanje svojega namena in ciljev in jih ne deli med člane. In ravno ta zakonski pogoj določa načelo nepridobitnosti. Zakonsko se ne presoja, kakšno dejavnost društvo opravlja, ampak (izključno) kam društvo namenja presežke na odhodke ter da do dobička, v kolikor do njega prihaja, ne deli med svoje člane. V kolikor ima društvo dejavnost, ki je pridobitna (zakonito), to ni v nasprotju z načelom nepridobitnosti društva, postane pa v nasprotju takoj, ko postane edina dejavnost društva. In zakaj? Predvsem zato, ker ob določenih zakonskih pogojih društvo od nepridobitnih dejavnosti ne plača

¹ Zakon o varstvu osebnih podatkov /ZVOP-1/(Ur.l. RS, št. 86/2004, 113/2005-ZInFP)

davka na dohodek, od dohodka iz pridobitnih dejavnosti pa davek mora plačati. Bistvo tega načela je predvsem v tem, da društvo lahko premoženje uporablja le za doseg svojega namena, zato mora tudi presežke (dobičke) porabiti predvsem za opravljanje nepridobitnih dejavnosti. Zato je zelo pomembno, da morajo ustanovitelji, ko sprejmejo ustanovitveni akt, v večini primerov statut, jasno in eksplicitno opredeliti, kaj je dejavnost društva, s kakšnimi načini bo društvo vodilo dejavnost in na kakšen način bo pridobivalo sredstva. 3. odstavek navaja, da ustanovitelji društva ob ustanavljanju ne smejo stremeti po dobičku, zato je pomembno, da so predvsem načini delovanja društva nepridobitni. Naj tu opozorim, da pridobitna dejavnost v društvih ni popolnoma prepovedana. V 1. odstavku 25. člena ZDru-1 piše, da društvo lahko opravlja pridobitno dejavnost pod pogoji, ki jih za opravljanje te dejavnosti določa zakon. Pridobitna dejavnost mora biti določena v temeljnem aktu in mora biti povezana z namenom in cilji kot dopolnilna dejavnost nepridobitni dejavnosti društva ter se lahko opravlja le v obsegu, potrebnem za uresničevanje namena in ciljev oziroma za opravljanje nepridobitne dejavnosti. Logično pa je, da društva za svoje delovanje potrebujejo sredstva, da sploh lahko opravljajo dejavnost, predvsem pa da obstajajo.

Temeljni osnovni vir vsakega društva je prav gotovo članarina, ki jo člani prostovoljno, na podlagi dogovora, vsakoletno namenjajo društvom. Višina članarine zakonsko ni nikjer določena, zato tudi po dejavnosti enaka društva nimajo enakih članarin, saj je višina članarine odvisna od števila članov, dejavnosti, prihodkov itd.. V društvih, kjer je članov malo ali pa so finančno slabše zmožni plačevati visoke članarine (študentska društva, invalidska), je potrebno pridobivati sredstva na drug način. V pomoč, kaj društvo lahko prejema kot "dodatno zakonsko dovoljeni finančni input" je v 1. odstavku 24. člena navedeno, da premoženje društva sestavljajo denarna in druga sredstva, ki jih društvo pridobi s članarino, darili in volili, prispevki donatorjev, iz javnih sredstev, z opravljanjem dejavnosti društva in iz drugih virov, njegove nepremičnine in premične stvari ter materialne pravice. Društvo lahko prejme darilo, ki je lahko premičnina ali nepremičnina (npr. odstopek zemljišča za gradnjo prostorov za novoustanovljeno društvo), lahko pridobi premoženje, ki jim ga fizična oseba nameni z oporoko, posamezniki lahko iz naslova dohodnine donirajo 0,5% svoje dohodnine, dovoljeno je pridobivati sredstva iz (zakonitih) virov iz tujine, razpisov posameznih ministrstev ali lokalnih skupnosti, sredstva lahko društvo pridobi tudi iz obresti od naloženih sredstev, sponzorskih in donatorskih sredstev. Zanimivo je, da so nekatera društva celo uvedla neke vrste pristopnino, ki jo plača član, da je sprejet v članstvo; moram pa poudariti, da je pristopnina za nekatera društva izrecno prepovedana, zato se morajo predstavniki društev pred odločitvijo o tem sklepu najprej prepričati, ali je za njihovo (obliko) društvo sploh dovoljena. To je opredeljeno v t. i. *lex specialis* zakonih, ki urejajo posamezna področja delovanja društev.

Kot sem že omenila, društvo lahko opravlja pridobitno dejavnost, vendar kot pravi 25. člen, mora za opravljanje

pridobitnih dejavnosti izpolnjevati vse pogoje, kot jih za opravljanje takšne dejavnosti določa zakon. Društvo se lahko na primer odloči, da bo opravljalno gostinsko dejavnost, vendar lahko to opravlja, če izpolnjuje vse pogoje, ki jih za opravljanje te dejavnosti določajo Zakon o gostinstvu² in na podlagi zakona sprejeti podzakonski predpisi. Položaj društev je glede pridobitnosti in nepridobitnosti urejen enako tudi drugje po Evropi. Društva se lahko ukvarjajo z gospodarskimi ali poslovnimi dejavnostmi, vendar vedno v skladu in okviru zakonskih pogojev in predpisov, ki veljajo za tovrstne dejavnosti. Zmotno je mišljenje laikov, da so društva izenačena z gospodarskimi subjekti. Res je, da so nekatera društva po obsegu dejavnosti ali celo finančnih prihodkih pred različnimi družbami, vendar je razlika med njimi v tem, da društva ne morejo opravljati vseh (pridobitnih) dejavnosti zato, ker nekateri zakoni, ki urejajo organizacijo dejavnosti, postavljajo stroge pogoje, ki jih društva nikoli ne morejo izpolniti. Na primer, Zakon o trgovini³ postavlja med drugim pogoj, da ima subjekt dejavnost registrirano. Ker pa društvo dejavnosti ne registrira, društva tega pogoja že primarno ne morejo izpolniti. Če društvo že "opravlja" pridobitno dejavnost, mora biti le-ta njegova dopolnilna dejavnost. Kadar se društvo zakonskih določil ne drži, poseže v delovanje društva država. Zakon resda predvideva le dva primera. 41. člen pravi, da društvu, ki opravlja izključno pridobitno dejavnost, lahko sodišče opravljanje dejavnosti prepove. 3. točka prvega odstavka 52. člena pa opredeljuje, da v kolikor društvo deli premoženje med člane ali če presežke prihodkov nad odhodki ne porabi za uresničevanje namena ter ciljev oziroma opravljanje nepridobitne dejavnosti, se kaznuje za prekršek. Prvi odstavek 42. člena pravi, da društvo, ki je dvakrat v petih letih pravnomočno kaznovano za enako dejanje, po zakonu preneha. Zaradi vedno večjega pojavnosti kršitev v načelu nepridobitnosti države evropske unije uvajajo poostreno nadzorstvo. Tudi Slovenija ni izjema, saj so društva bila in bodo v prihodnje še bolj podvržena (predvsem) davčnim nadzorom.

Če so se zametki društev začeli kot preproste oblike druženja večjega števila oseb, kjer je bil skupni interes druženje, zabava in dobra volja, pa so današnje oblike društev vedno bolj podobne gospodarskim družbam. In zato je še kako pomembno, da društvo pridobi tudi zunanje strokovne kadre (finančne, pravne), ki bodo znali društvo usmerjati in jim svetovati. Kajti dober recept za uspešno društvo je kombinacija vsega - pridnih članov, delavne ekipe in ponosnega predstavnika.

Če bi želeli konkretnejše informacije, lahko pišete na: ovenalenka@gmail.com ali pokličete 031 662 396.

² Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gostinstvu (Uradni list RS, št. 101/05) je s črtanjem 3. člena društva pri opravljanju gostinske dejavnosti izenačil z drugimi subjekti, ki opravljajo to dejavnost.

³ Zakon o trgovini /ZT/(Ur.l. RS, št. 18/1993, 36/2000-ZPDZC, 62/2001 Odl.US: U-I-16/98-32, 96/2002, 22/2004, 50/2005 Odl.US: U-I-131/04-28, 7/2006, 17/2006 Skl.US: U-I-343/05-6, 118/2006, 139/2006 Skl.US: U-I-343/05-16).